

MATIČINA FILOZOFSKA ŠKOLA: SLOBODA I ZLO. SCHELLINGOV SPIS O LJUDSKOJ SLOBODI

Temelji Schellingove misli

U središtu Schellingova mišljenja nalazi se zahtjev za životnom težnjom prema apsolutu i za čistim umskim dohvaćanjem onkraj svakoga znanja, zahtjev koji je nametao ondašnjim proučavateljima filozofije i njime usmjeravao na propitivanje cjelokupne znanosti i smisla visokog učenja

O d 20. do 22. studenog u Velikoj palači Matice hrvatske u Zagrebu održan je godišnji susret Filozofske škole Matice hrvatske, predavačko-istraživački projekt domaćih stručnjaka filozofije i mladih studentskih snaga. Krojen od interpretativnih izlaganja i podrobna tumačenja odabranih djela u svrhu određivanja bitnih stajališta važnih djela iz filozofske povijesti Europe, nadalje u svrhe nadogradnje iskustva filozofijske discipline iščitavanja, projekt se ponudio kao jedna, obrazovno-radnim sustavom neopterećena, mogućnost znatiželjna prožimanja spoznaje, znanja i razumijevanja o pitanjima koja nas dotiču. Sudionici su se odlučili na sučeljavanje s jednim od metafizički najpronicavijih, a povijesno gledano najvažnijih djela filozofskoga diskursa, naime spisa *O biti ljudske slobode i predmeta koji su s tim povezani* njemačkoga filozofa Friedricha Wilhelma Josepha von Schellinga, spisa koji pripada razredu neiscrpivih tekstova te pritom izbjegava kritike za natražnjaštvo dok plasira odista radikalne teze. Nakon uvodne riječi potpredsjednika Matice hrvatske Stipe Botice, organizatori i moderatori Damir Barbarić, Petar Šegedin i Ozren Žunec pobrinuli su se za mijenu izlaganja s popratnim raspravama plodonosnog prinosna, uz završno predavanje Lore Hühn sa Sveučilišta Albert-Ludwig u Freiburgu, čiji je zbroj važnih radova nedavno objavljen u biblioteci Parnas Matice hrvatske pod naslovom *Filozofija tragičnog: Schelling – Schopenhauer – Kierkegaard*.

U središtu Schellingova mišljenja nalazi se zahtjev za životnom težnjom prema apsolutu i za čistim umskim dohvaćanjem onkraj svakoga znanja, zahtjev koji je nametao ondašnjim proučavateljima filozofije i njime usmjeravao na propitivanje cjelokupne znanosti i smisla visokog učenja. Taj se poziv zrcali u metodskom pristupu Filozofske škole, tražeći da u intimnom odnosu s tekstom dohvaćamo njegovo kazivanje. Veza je uočljiva u zahtjevu za dubinskim iščitavanjem značenja rečenica u pojedinosti i uzastopnosti, za „oslušivanjem“ njihovih zakrivajućih-otkrivajućih implikacija u hermeneutičkom ključu dijelova i cjeline, a onda i za preispitivanjem uvida i mjere u kojoj smo postavili ishodišno pitanje i usmjereni angažman oko njegova otkrivanja, tako da nam se odgovor sam nudi i tekstom rastvara, a ne da prije svakoga kazivanja anticipiramo odgovore i izranjamo sebi odgovarajuća mjesta potvrde. Generacije siljene da filozofijsko jastvo, namjesto izgradnje, tek pronalaze u redukcionističkim udžbenicima i uspoređuju s efektnošću svjetskog tržišta, pa da pritom i osporavaju domaću misao, riječ i djelo kao da ono sebe treba zatrti pod ordinatom referentnih baza, imaju priliku u projektima poput Filozofske škole osjetiti dinamiku čežnje za znanjem i razumijevanjem, gdje svi istupaju kao učenici i učitelji.

Lore Hühn i Damir Barbarić

Snimio Mirko Cvjetko

Prvi je radni dan poslužio usuglašavanju Schellingovih pojmova i problematskih razina. Igor Mikecin održao je plenarno izlaganje pod naslovom *Sloboda i sistem. Uz pojam filozofije u Spisu o slobodi*, kojega je u jutarnjem bloku slijedio Petar Šegedin s temom *Produktivni identitet. Istost i drugost u Spisu o slobodi*. Mikecinovo izlaganje smjesta je zasjeklo u polemična mjesta Schellingove misli, odnosno ponukalo sudionike na zapitivanje o odnosu sistema i slobode koji se u školskoj maniri najčešće uzima kao proturječje, ali se kod Schellinga pokazuje kao važna ontologika antikategoričke metafizike, omogućujući najvažnije filozofijske dosege 20. stoljeća. Šegedin je pod svjetlo doveo problem odnosa identiteta i (in)diferencije kao problema sustavno zasnovana dualizma ozbiljavanja koji je u jedinstvenosti indiferentan, a s obzirom na vezu sistema i slobode te čovjeka i boga u obliku duha, duše, osobe i razuma određeno identitentan. Opri-mjerenju problema služilo je izlaganje Ivana Kordića *Sloboda i nužnost u Spisu o slobodi*, gdje se uočena otvorena napetost pojmova razlučila kao višestruk problem nužnosti. Schellingov se spis počeo pokazivati kao proširenje njegove filozofije prirode preoblikovano biblijskim naukom, dajući se kao osebujan i provokativan oblik „mirenja“ realizma (tijelo), idealizma (duh), deizma (bog) i nefatalističkog panteizma (sve-jednotnost), u podtekstu prožeta misticismom i pijetizmom. Naime, Schelling je nastojao pokazati da njegov filozofijski uzorak ukazuje na zbiljsko stanje totaliteta što se po Božjoj riječi odavna takvim trebao razumjeti, ali je na to mjesto zasjela zabluda kovana ljudskom poviješću. Problem panteizma, kao svojevrsne Schellingove barke za svladavanje nemirnih valova kozmoloških koncepata, nastojao je kontekstualnom analizom ondašnje situacije približiti Fran Ljudevit Ježić s temom *Panteizam i imanencija slobodnih bića u Bogu*. Ježić je zaokružio temeljno mjesto svakog pitanja o Schellingovu spisu, a završna je rasprava otvorila prostora za specifikume drugog dana.

Schellingova filozofija slobode ne samo da ideje sustava i ideja slobode pomiruje, već se tu filozofija u traganju izniče kao znanost o apsolutu te se u zahvaćanju apsoluta ozbiljuje cjelokupan sustav fundiran *onim dobrim*. No istovremeno bi se moglo, a možda i moralno, reći da je spis i traktat o zlu. Zato što je Schelling zlu dao „konkurentno“ mjesto u prieporu sila koje kozmološki su-djeluju, odnosno zato što je ono, iako još podređeno, postalo pozitivan moment sustava utemeljena u bogu, a u argumentacijskoj izvedbi posve prepušteno volji čovjeka i na taj način mimo teološkog aspekta prebačeno kao odgovornost čovjeka, zlo je ubrzo moralo postati središnje mjesto rasprave, što se obistinilo drugoga dana škole. U izlaganju *Ljubav i priroda u Bogu* Stipe Kutleša razložio je fenomen boga kao živo jedinstvo sila i dao na-

putke za logički smještaj ključnoga pojma ljubavi kojim u spisu uočavamo narav izvorne sile čežnje što potiče božje objavljivanje, prirodospoznajno formiranje, bičevno konfiguriranje i „sunovraćanje“ pogleda na sama sebe putem razumskih i voljnih struktura boga-osobe i čovjeka-osobe. S logičkim dopunama i kategoričkim razdvajanjem polemičkih Schellingovih fenomena Stjepan Kušar je s izlaganjem s temom *Stvaranje i objava* pitko približio jezgri Schellingove filozofije, naime ontologiku vječnosti koja je u bestemeljnoj sinkroniji samim sobom iz sebe sama samopostajanje i sebe-postavljanje, a u objavi stvaranje u vječnoj sustežu opreci svjesnog ega (svjetlost) i nesvjesne materije (tama), kao do sama sebe dolaženje razumom u osobi.

Spekulativna sastavnica „čežnja“, neopisivi i neizrecivi pra-temelj što prethodi teogoniji te konfliktu dobra i zla u kozmološkoj uređenosti i njegovu zrcaljenju u čovjeka, dodatno su približili i proširili sjajnim izvedbama Ozren Žunec s temom *Osobnost i zlo* i Damir Barbarić s temom *Netemelj slobode kao indiferencija*, u konačnici uspijevajući približiti dalekometan Schellingov doseg. Proizlazi, naime, da ta „indiferentnost“ vlada već prije egzistirajućega boga, čime se radikalno siječe pitanje „Zašto prije jesmo, a ne da nismo?“ Tome što na taj način hoće biti ništa se ne može predici-rati u ravnodušnosti, toliko čistom slučaju da je čak s one strane pitanja bi li temeljna sloboda bila ili ne bi bila te u tom smislu ne postoji nikakav motiv da se uopće sloboda postavi i da postoji neka volja da se bude. U takvu „biti“ nema prvenstva pred „ne biti“, što je u zadnjem zanosu rasprave ostavljeno za dalja istraživanja. Jezgrovito gostujuće predavanje Lore Hühn, naslovljeno *Schellingov Spis o slobodi u kontekstu suvremene rasprave o zlu*, pomoglo je uvidjeti na koji se način Schellingovo razumijevanje zla, kao gladi žudnje za sobom u nastojanju da postavi ono što samo bog može biti i postavljati, poslije manifestiralo u totalitarnim tendencijama moderne i ovjekovječilo nacističkim zločinima 20. stoljeća kao nov i postojan oblik zla. Uz potrebno razmicanje između onih teorija koje su na Schellinga utjecale i onih koje su se poslije primjenjivale u ispitivanju modernog zla (Heidegger, Arendt, Adorno, Anders), Hühnova je približila aspekte Schellingove filozofije koji su bili „ispred njegova vremena“.

Završna faza projekta, treći dan, rečeno je težila proširiti i produbiti interpretiranjem odabranih dijelova teksta. Oni su poslužili za obnavljanje pitanja o zaključcima prethodnih dana. Na taj bi se način u rukama mogla imati nova „mjera“ za kritičku analizu aktualnoga načina življenja, stoga je u tom smislu važno navesti da se cjelokupan sadržaj projekta planira usustaviti i sabrati u nadolazećem zborniku, o kojem će svakako biti još dosta govora.